

Gezondheidsvaardigheden in het fysiotherapieonderwijs

Docentenhandleiding over 'Het rollenspel'

School
of Health
Sciences

BOCHUM

Inhoud

Introductie	
Methodologie	2
Definieer de leerdoelen	2
Scriptontwerp	2
Rollenspel fases	2
Voorbespreking:	2
Rollenspel:	3
Nabespreking:	3
Alternatieve lesmethode voor rollenspel	5
In fases	5
Subgroepen	5

Inleiding

Rollenspellen zijn bedoeld om klinische handelingen in een educatieve omgeving te simuleren. Bewezen is dat deze aanpak de kennis en het zelfvertrouwen van studenten verbetert om effectief te communiceren wanneer ze gezondheidsinformatie overbrengen aan patiënten met beperkte gezondheidsvaardigheden.

Het doel van deze handleiding is de docent vertrouwd te maken met de belangrijkste aspecten van het rollenspel; wat is de methode van de voorbespreking van het rollenspel, wat komt er kijken bij de uitvoering ervan en wat doe je in de nabespreking om het leerrendement te verhogen.

In rollenspellen vervullen studenten meestal de rol van de patiënt en van de fysiotherapeut-in-opleiding. Natuurlijk waarderen studenten het vooral om te oefenen met een onbekende simulatiepatiënt of een acteur omdat dit het rollenspel realistischer en uitdagender maakt.

Het is belangrijk om bepaalde richtlijnen te volgen over hoe je de mensen die betrokken zijn bij het rollenspel instrueert. Er zijn ook richtlijnen voor het instrueren van de studenten en de rolspeler/simulatiepatiënt/acteur die feedback geeft na het rollenspel en ook voor de docent die feedback geeft nadat de studenten en de simulatiepatiënt dat hebben gedaan.

Onthoud dat dit richtlijnen zijn, in de praktijk zul je ontdekken wat voor jou als docent het beste werkt.

Methodologie

Een praktische klinische casus uitvoeren in een gesimuleerde omgeving. Aanbevolen stappen:

Definieer de leerdoelen

De eerste stap bij het ontwerpen van een rollenspel is beslissen aan welke specifieke leerdoelen gewerkt gaat worden. Aan leerdoelen kun je nog specifiekere observeerbare gedragscriteria koppelen. Je vindt voorbeelden van criteria voor een observatielijst in het reflectie-instrument.

Scriptontwerp

In een script staat beschreven wat er vooraf is gegaan aan de situatie die nu gespeeld gaat worden en de doelen die behaald moeten worden. Onderstaande punten worden beschreven:

- Wat is de locatie in ruimte en tijd waar het rollenspel zogenaamd plaatsvindt?
- Wat is de relevante medische voorgeschiedenis van de patiënt?
- Hoe betreedt de deelnemer de ruimte of is deze al aanwezig?
- Zijn er andere personages in de scène met een ondersteunende of afleidende functie?

Wat is het script van de patiënt? Schrijf de rolbeschrijving voor de patiënt in het SCEGS-indeling. Voeg richtlijnen toe voor het spelen van een patiënt met beperkte gezondheidsvaardigheden. Voeg ook richtlijnen toe voor het uitbeelden van de symptomen van de klacht: tijdens welke beweging en/of activiteit ervaart de patiënt wat voor sensatie en op welk niveau (bijv. NRS)?

Rollenspel fasering

Voorbespreking:

In deze fase maken de deelnemers kennis met de situatie waarmee ze te maken krijgen en worden ze voorbereid op het rollenspel door middel van het creëren van een veilige omgeving. Er wordt uitgelegd dat een rollenspel een ervaringsgerichte leeractiviteit is die de realiteit het meest benadert en je daarom daar het beste op kan voorbereiden. De werkwijze en de doelstellingen van het rollenspel worden uitgelegd.

Vertel de studenten dat jullie deze les gaan oefenen met een simulatiepatiënt. Dat kan een medestudent zijn of iemand die ze niet kennen.

a. Laat de *simulatiepatiënt/acteur die ze niet kennen* zichzelf voorstellen.

Vraag de studenten om een eerste reactie. (Wat vinden ze ervan om met iemand anders te "oefenen?")

b. Vertel iets over het *doel van het rollenspel* en benadruk dat het een oefening is. Dat je door middel van een rollenspel inzicht krijgt in zowel je kwaliteiten als je valkuilen. De student kan nu gaan experimenteren wat in de realiteit minder makkelijk kan. Vertel dat ze het meeste leren als ze uit hun comfortzone stappen en in de *stretchzone stappen*, wat nu geen kwaad kan omdat het geen echte patiënt is.

c. Leg de *patiëntcasus* uit en de volgende **regels van een rollenspel**:

1. Vraag de student die aan het oefenen is waar deze *achteraf feedback* op wil ontvangen. Vraag een paar studenten om hier specifiek op te letten.

Deel bij voorkeur een observatieformulier uit (punten uit het reflectie-instrument) en verdeel deze punten onder de andere studenten/observatoren. Je kunt hen ook vragen wat ze belangrijk vinden bij deze casus, welke criteria ze kunnen benoemen en vragen waar op welke daarvan ze zelf

feedback willen geven. Belangrijk is dat observatoren aantekeningen maken van wat ze zagen of letterlijk gehoord hebben, zodat ze een voorbeeld kunnen geven bij hun feedback.

2. Zorg samen voor een veilige/schaamtevrije omgeving:

- Voor de observatoren geldt: probeer niet tot last te zijn en niet te storen.
- Geef constructieve feedback volgens *de feedbackregels*.
 - ☐ "Ik zag/hoorde je..." (op basis van aantekeningen)
 - ☐ "Ik denk dat het effect daarvan op de patiënt was. Was dat je bedoeling? Zo niet, wat wilde je dan bereiken? Hoe zou je dat kunnen doen? (Student die de fio. speelt, bedenkt eigen advies.)
 - ☐ "Wil je nog een tip? Wat ik misschien zou doen is ... Omdat Hoe lijkt je dat?"

3. Vertel de student die de rol van fysiotherapeut speelt dat deze altijd moet proberen om door te gaan, zelfs als er iets misgaat of als deze even niet weet wat te doen. Adviseer om op zulke momenten even hardop samen te vatten wat je tot nu toe weet en vaak kan de student (fio.) dan weer verder. Als de student echt niet weet hoe hij/zij verder moet, kan de student om een time-out vragen. Vraag medestudenten wat de fio. op dit moment moet doen of zeggen en waarom.

4. De docent geeft aan wanneer het rollenspel klaar is.

Rollenspel:

Het rollenspel kan op verschillende manieren eindigen, ofwel omdat de oorspronkelijke doelstellingen bereikt zijn, ofwel omdat de maximale tijd verstreken is, ofwel omdat de aandacht van de observatoren afgenomen is.

De observatoren maken aantekeningen. Zij geven positieve feedback en kunnen ook constructieve feedback geven over verbeterpunten. Hun feedback moet beginnen met wat er letterlijk gezegd is (citaat) of gezien aan non-verbaal gedrag, zodat er geen twijfel over kan bestaan waar het oordeel op gebaseerd is.

Nabespreking:

Deze fase is het sleutelement in het rollenspel. Het doel is om een ruimte te creëren die introspectie en analyse van gedrag, gevoelens en de processen die hebben plaatsgevonden tijdens het rollenspel bevordert.

1. Eerste reactie. Geef de student die de fysiotherapeut in opleiding (fio.) speelde *altijd* de gelegenheid om na het rollenspel een eerste reactie te geven over hoe deze het ervaren heeft.
2. Vraag de student vervolgens wat er goed ging. Vraag de observatoren wat er goed ging of laat de oefenende student medestudenten kiezen om feedback te geven. Deze mogen eerst alleen *positieve* feedback geven. Laat ze dit concreet maken, ze moeten voorbeelden geven uit het rollenspel.
3. Vraag de fio. waar deze twijfels over heeft, wat deze de volgende keer anders zou doen of vragen over heeft.
4. Geef de observatoren de mogelijkheid om feedback te geven. Je kunt er ook voor kiezen om de fio. zelf een paar observatoren te vragen om feedback te geven.
5. Tot slot geef je de rolspeler (gesimuleerde cliënt) de kans om feedback te geven vanuit diens ervaring. Opmerking: Indien de rolspeler iemand van buiten is en niet bekend is met wat er in de lessen is behandeld, waak er dan voor dat deze alleen feedback geeft over hoe deze de

aanpak van de fio. heeft ervaren, en niet inhoudelijk ingaat op de kwaliteit van het onderzoek of advies. Probeer dit zelf te sturen in de nabespreking door gerichte vragen te stellen. Dus niet: Hoe vond u het gaan? Maar eerder: In hoeverre voelde u zich op uw gemak/ was de uitleg helder/ wist u waar u aan toe was in het onderzoek/ enz.? Waardoor kam dat/Wanneer merkte u dit?

6. Geef eventuele (aanvullende) feedback vanuit het eigen perspectief als docent. Vraag de student of hij/zij de feedback herkent en begrijpt. Bedenk wel dat de feedback berkt blijft tot 2-3 positieve aspecten en 2-3 verbeterpunten.
7. *Laat de fio. tot slot zelf vertellen wat er goed ging en waar deze de volgende keer feedback op zou willen krijgen om te zien of het dan beter gaat.*

Vervolgens kun je de fio. nog één of meer tips laten toepassen door de fio. opnieuw dit deel te laten oefenen met de simulatiepatiënt. Dit creëert een succeservaring en maakt het leereffect dus groter doordat er geoefend wordt met nieuw gedrag.

Sluit het rollenspel of de hele les af met de 'nuttigheids'-vraag aan alle studenten! “Was deze les nuttig voor je?” en de begeleidende vragen: 1) wat was vooral nuttig? en 2) op wat voor manier is dit nuttig voor je communicatie?, 3) Hoe en wanneer ga je dit oefenen? en 4) Waar ga je feedback op vragen?

Je bent niet gebonden aan deze standaardformulering. Hier zijn enkele andere formuleringen:

1. Hoe was het om deze oefening te doen?
2. Was het nuttig om dit te doen?
3. Heb je de oefening als nuttig ervaren? Waarom?
4. Wat was specifiek interessant of nuttig voor jou in deze oefening?
5. Welke ideeën kwamen er bij jou op na deze oefening?

Bespreek de les aan het einde van de bijeenkomst met de externe simulatiepatiënt (geen medestudent) en geef indien nodig feedback. Het is voor de externe simulatiepatiënt ook leerzaam voor diens eigen ontwikkeling om feedback te krijgen over hun bijdrage aan het rollenspel in deze les. Dat kan zowel door de studenegen als ook door de docent gedaan worden. In ieder geval is een klassikaal bedankje altijd belangrijk.

Alternatieve lesmethode voor rollenspel

In fasen

Deze variant gaat uit van een duidelijke fasering in het rollenspel.

Instructies

De student krijgt de opdracht om één fase van het gesprek met de rolspeler uit te voeren. Denk bijv. bij een anamnese aan het kennismaken en toelichting geven op het eerste consult of aan het uitvragen van de somatische factoren of aan de contextuele en persoonlijke factoren of aan de afronding inclusief uitleg over de volgende stap.

Als een fase voorbij is, wordt het rollenspel gestopt en nabesproken. Daarna wordt de volgende fase van hetzelfde gesprek geoefend door een andere fio.. Op deze manier worden alle fasen van het gesprek doorlopen.

Voordelen

Structuur en tijdsbesparing

- Alle gespreksfasen kunnen worden besproken. Dit in tegenstelling tot situaties waarin een heel gesprek van begin tot eind wordt geoefend. Dit levert vaak zoveel materiaal op dat niet alle delen van het gesprek even goed naar voren komen. Vooral de afrondingsfase schiet vaak tekort.
- De bespreking van simulaties kan beknopt gehouden worden omdat alleen aanbevelingen uit één fase besproken hoeven te worden.
- Studenten ervaren duidelijk waar fasen in elkaar overgaan en leren van fase naar fase te gaan.

Aandachtspunten:

Vraag jezelf als docent af of het resultaat van de ene gespreksfase zal worden meegenomen naar de volgende fase. Of gaat de simulatiepatiënt weer op 'neutraal'? Wees hier duidelijk over naar de studenten en de simulatiepatiënt.

Valkuil

Uitgebreide nabespreking tussen de fasen haalt de voortgang uit het proces.

Subgroepen

De groep kan opgedeeld worden in subgroepen die zelfstandig aan de slag gaan met de taak om één of meerdere fasen van het gesprek voor te bereiden. Eén van hen oefent het gesprek met de simulatiepatiënt.

Je kunt er ook voor kiezen om meerdere studenten achter elkaar dezelfde fase te laten oefenen, dit zorgt voor meer tempo en dynamiek in je les.